

LLIBRES Les quatre belles i originals novel·les en una: "Traça un perímetre", de Cesc Martínez **P4**

ENTREVISTA Stefanie Kremser o viure en dos continents, cinc països i 22 adreces **P7**

Quadern

Núm. 1.799
 DIJOUS
 20 DE FEBRER
 DEL 2020

elpais.cat

Fotomuntatge a partir d'un dibuix que simbolitza el descobriment d'Amèrica per Cristòfor Colom, a qui s'ha volgut fer passar com a mariner català. / LAURA FERNÁNDEZ

LA TERRA ÉS PLANA... A CATALUNYA

Vuit acadèmics exposen en un llibre les manipulacions sobre el passat de Catalunya, amb un esforç especial per rebatre les tesis de Jordi Bilbeny i l'Institut Nova Història

Cristian Segura

Complot històric contra Catalunya. Aquest era el títol amb què el diari EL PAÍS va publicar el 2014 una crònica relativa al XIVè Simposi sobre la Descoberta d'Amèrica de l'Institut Nova Història (INH). Els ponents d'aquelles jornades pretenien haver demostrat que Cristòfor Colom, Miguel de Cervantes, Leonardo da Vinci, Hernán Cortés o Bartolomé de las Casas eren catalans, una identitat esborrada per una manipulació documental reiterada durant segles per part de

les autoritats centralistes espanyoles. Diversos lectors van fer arribar a l'autor d'aquell reportatge —qui escriu aquestes línies— el seu escepticisme sobre la conveniència de dedicar un article al que consideraven els deliris d'uns nacionalistes passats de rosca. A aquest mateix dilema s'han enfrontat els historiadors autors del llibre *Pseudohistòria contra Catalunya*. De *l'espanyolisme a la Nova Història* (Eumo Editorial).

Els vuit acadèmics que signen el llibre, que es presenta avui mateix a Barcelona, arriben a la conclusió que l'esforç és necessari perquè els despropòsits de l'INH han

estat validats per institucions i per referents de la societat catalana.

L'objectiu de *Pseudohistòria contra Catalunya* és refutar algunes de les manipulacions contemporànies més destacades sobre la història catalana. Un terç del llibre està dedicat a casos de tergiversació per part de personatges del nacionalisme espanyol, però el gros de l'obra està destinat a realitzar un exercici de paciència acadèmica insòlit. Baixen al fang per replicar el que el professor de la Universitat Jaume I Vicent Baydal no dubta a comparar amb els que defensen que la Terra és plana: "És també el que fan els membres de l'INH, bo

i seguint l'acientificitat més absoluta". La Fundació Institut Nova Història va ser registrada el 2009 per un grup de nacionalistes catalans aficionats a la Història liderats pel seu "cap de recerca", el fillol Jordi Bilbeny. "El veritable drama social del cas —i per això fem aquest llibre—", explica Baydal, "és que una part molt important dels mitjans de comunicació i de les entitats polítiques amb sensibilitat catalana o catalanista es fan ressò dels plantejaments dels membres de l'INH, els legitimen i els tracten amb normalitat, com si fossin investigadors seriosos als qual paga la pena escoltar i secundar".

REPORTATGE

VE DE LA PÀGINA 1

Malgrat que la trajectòria de Bilbeny es remunta a la dècada dels noranta, *Pseudohistòria contra Catalunya* és el primer llibre que vol baixar-lo del pedestal on l'ha situat part del nacionalisme català. La introducció que escriuen els autors destaca que només Xavier Deulonder li ha dedicat unes pàgines en el llibre *Segur que Colom era català? Les raons per dubtar-ne*. Un reportatge del 2019 a la revista *Sàpiens* també va reunir els historiadors Baydal, Agustí Alcoberro, Àngel Casals i José Enrique Ruiz-Domènec per advertir que l'INH és "una amenaça per al prestigi internacional de la historiografia catalana". "Si bé molts mites de caire espanyolista sobre Catalunya i la Corona d'Aragó sí que són de tant en tant refutats per treballs historiogràfics, fins fa poc han estat nul·les les obres realitzades per historiadors professionals amb la fita primordial de refutar dada a dada les formulacions pseudohistòriques de l'INH", afirma la introducció de *Pseudohistòria contra Catalunya*. Baydal descriu així la manera d'actuar de Bilbeny: "Es dedica a practicar l'engany sistemàtic, primer manipulant afirmacions realitzades en un sentit totalment oposat —amb l'esperança que ningú vagi a consultar l'explicació original— i després obviant i amagant els estudis que formen part del consens científic i que contradiuen les seves proposicions".

Els altaveus de l'INH

"No dic tot el que sé perquè no es pensin que estic penjat". Bilbeny va deixar aquesta frase per a la posteritat en una entrevista del 2003 al diari *Avui*. L'entrevista era amb motiu del primer documental de TV3 emetia sobre les teories de Bilbeny, *L'apropiació del descobriment d'Amèrica: una conspiració d'Estat?* La televisió pública ha emès tres documentals més vinculats a l'INH: *L'enigma Cervantes, Colom i la casa reial catalana* i *Desmuntant Leonardo*. Bilbeny, a més a més, ha estat un habitual de la programació de Catalunya Ràdio: el 2019 hi va ser convidat per detallar que Da Vinci era català —al quadre *La Gioconda* hi apareix la muntanya de Montserrat, segons ell. El 2015 la cadena va entrevistar Bilbeny i un altre destacat membre de l'INH, Pep Mayolas, perquè anunciessin que santa Teresa de Jesús en veritat era catalana i que havia estat abadessa de Pedralbes.

Pseudohistòria contra Catalunya inclou una llista de personalitats i institucions que han donat suport a l'INH: Esquerra Republicana —que el 2013 li va lliurar el premi Lluís Companys— i la Diputació de Girona; l'exvicepresident de la Generalitat Josep-Lluís Carod-Rovira, l'exconseller Josep Rull, el sociòleg Salvador Cardús, l'activista Antonio Baños i el president de la Cambra de Comerç, Joan Canadell; la traspasada escriptora Patricia Gabancho, el periodista Enric Vila i el professor de Dret Constitucional Héctor López Bofill.

El llibre no recull altres suports destacats: el conseller de Polítiques Digitals, Jordi Puigneró, s'ha significat en diverses ocasions a favor de l'INH. Puigneró va publicar el 1999 un estudi, a partir de les tesis de Bilbeny, en què anunciava que la identitat real de Juan Sebastián Elcano era la del català Joan Caciarea del Canós, que Bartolomé de las Casas era un frare català de nom Bartolomé Casaus i que els germans Pinzón eren els catalans Pinçó. Els periodistes Pilar Rahola i Eugeni Casanova i l'es-

Partits (ERC), polítics (Rull) i empresaris (Canadell) han ajudat a "validar" les tesis de l'INH i de Bilbeny

El president d'Aragó, Javier Lambán, brindant a Sixena el 2017.

Sixena, "paradigma d'ús tendenciosos de la història"

José Àngel Montañés

El conflicte patrimonial que enfronta Catalunya i Aragó pels béns del monestir de Sixena (Osca), dipositats al Museu de Lleida i el MNAC, protagonitza un dels capítols de el llibre, essent aquest enfrontament "un exemple paradigmàtic d'utilització tendenciosos de la Història per defensar determinats relats o arguments". És el que denuncia en el seu article Alberto Velasco, professor de la Universitat de Lleida i conservador del museu on eren 44 de les 97 peces que el jutge va ordenar tornar a Sixena el 2015, i que ha estat una de les cares més visibles que ha denunciat el tema a les xarxes socials i en conferències i publicacions.

Velasco repassa la bibliografia, antiga i actual, i la infinitat d'articles de premsa generats per evidenciar "com un tema patrimonial es pot arribar a manipular per part d'una de les parts amb interessos espuris en benefici propi". Segons ell, autors aragonesos com la blugera Mari-

sancho Menjón (nomenada directora general de Patrimoni d'Aragó) i l'historiador Guillermo Fatás "han analitzat fets que han ocorregut en el passat a Sixena per intentar ajudar a comprendre a la població aragonesa coses que estan passant en ple segle XXI". Per Velasco, el llibre ha de "posar davant del mirall les manipulacions matusseres que han portat a terme en parlar de temes com la Guerra Civil obviant fonts que van contra ells". Fatás ha defensat fins i tot que Lluís Companys i la Generalitat van ser responsables de l'incendi del monestir el 1936, en un pla per apoderar-se de les pintures en litigi. "És una de les coses que tenen en comú tots els que fan pseudohistòria, la facin des d'Andorra, Sevilla o Sixena. Quan tens unes dades que no t'interessen perquè no et van bé per a la teva tesi, els descartes. Això uneix els protagonistes a Sixena amb la tècnica historiogràfica de Bilbeny per articular les seves teories de bojos".

criptor Manuel Cuyàs també s'han significat a favor de Bilbeny, que ha estat convidat diverses vegades a la Universitat Catalana d'Estiu per provar, entre altres proses, que *La Cestina* va ser escrita en català per un autor valencià. L'actual cap d'Informàtics de TV3, David Bassa, va publicar el 2003 un llibre amb Bilbeny en què, segons recollia Cuyàs a l'*Avui*, pretenia "desemmascarar la mentida dels historiadors oficials".

Cada cop hi ha més acadèmics que es planten davant la legitimació de l'INH. El director de comunicació del Govern, Jaume Clotet, va compartir l'any passat a Twitter un article del 2009 del diari *Jerusalem Post* sobre un estudi d'una investigadora de la Universitat de Georgetown segons el qual Colom era català i jueu. "Dedicat als que es burlaven de les teories de Jordi Bilbeny. I que consti que jo en soc escèptic", deia Clotet. Albert Velasco, un dels coautors de *Pseudohistòria contra Catalunya*, li va respondre: "No podem donar oxigen a Bilbeny i als il·luminats de l'INH. Em sembla que amb això fem un flac favor a la història i als que mirem de treballar amb rigor".

Mentides sobre Colom

La possible catalanitat de Colom és un hipòtesi que remena la cua des de fa més d'un segle. L'INH beu de totes les fonts científiques possibles per dibuixar una conspiració mundial que hauria ocultat fins avui que van ser catalans els que van descobrir i conquerir Amèrica. *Pseudohistòria contra Catalunya* se centra en la ficció que construeixen els membres de l'INH entorn d'un cavaller de Barcelona, Joan Colom i Bertran, que seria el verdader descobridor d'Amèrica. L'INH assegura que Colom i Bertran va ser desterrat a Portugal perquè va prendre partit per Renat d'Anjou en la guerra civil pel tron contra el rei Joan II d'Aragó, i que va haver de canviar d'identitat. El llibre demostra que Colom i Bertran no era un almirall, com afirma l'INH, que tampoc va ser desterrat i, el més important, que hi ha tres proves escrites que conclouen que el personatge va morir abans de la descoberta d'Amèrica, entre el 1477 i 1487.

L'INH replica que aquests documents volen dir que Colom era un

“mort civil”, no pas difunt, fent una recargolada reinterpretació d'escriuts llatins de l'època. *Pseudohistòria contra Catalunya* es pregunta també per dos documents esgrimits per Bilbeny que demostrarien que Joan Colom era viu al segle XVI, però que no han estat mai publicats.

La veritat sembla que importa poc per als membres de l'INH. Bilbeny, per exemple, afirma que una carta de Colom en què indica que és a Tunis —ubicació que a Bilbeny no li va bé per als seus postulats— va ser manipulada per un censor, que no identifica, per amagar que en veritat l'almirall era a Barcelona. La pseudohistòria escrita al segle XX pel llibreter Josep Porter és una de les columnes argumentatives de l'INH. Porter va escriure el 1997 quin era el seu mètode de recerca: “Tot el que dic, o quasi tot, es pot provar documentalment. Potser en algun moment he fet treballar la imaginació, però no ho he fet gratuïtament”.

El ‘Quixot’ i altres deliris

La presumpta catalanitat de Cervantes és un dels pilars de l'acció de l'INH. Segons aquesta fundació, l'autor del *Quixot* era alacantí i es deia Joan Miquel Sirvent. No només això: Sirvent també és l'autor darrere de William Shakespeare, segons el col·laborador de l'INH Miquel Izquierdo. Xevi Camprubí afronta a *Pseudohistòria contra Catalunya* el que ell defineix com “una tasca feixuga i exasperant que hem hagut de patir durant alguns mesos”. En concret, Camprubí rebateja bona part de les cinc-centes catalanades que, segons Bilbeny, es troben al *Quixot* i que demostrarien que l'original va ser escrit en català. Camprubí busca en altres llibres de l'època per il·lustrar al lector com Bilbeny ficciona o tergiversa. Es tracta de mots com *vegada*, que era recurrent en la literatura castellana no normativitzada del segle XVII, en comptes de *vez*, i que Bilbeny dona per fet que són pistes definitives.

El *Quixot* és motiu d'altres teories delirants, com les plantejades per una de les estrelles de l'INH, Josep Maria Mandado, el qual afirma haver descobert un missatge de Sirvent ocult en el nom d'un dels personatges de la gran novel·la de la literatura espanyola, Cide Hamete Benengeli. Mandado modifica el nom en Cid Hamet Benenqueli, en el qual afirma descobrir un anagrama de “Miquel de Cibent”, és a dir, Miquel Sirvent. Mandado igualment afirma que el nom real de Sancho Panza era Panxo Panxa.

Pseudohistòria contra Catalunya també fa l'esforç de replicar la suposada catalanitat de Marco Polo i del Cid Campeador. Bilbeny afirma que l'explorador italià era realment el mercader Jaume Alaric. Per demostrar-ho, el cap de recerca de l'INH aporta com a conclusió el “nombre ingent de catalanades” que emprava Marco Polo, quan de fet eren italianismes en manuscrits escrits en francès. Bilbeny també assegura que Alaric era Marco Polo perquè era l'únic ambaixador occidental a la

Jordi Bilbeny (a dalt) és un dels motors de la pseudohistòria, que també es dona en el nacionalisme espanyol i que explica exits com els de Isabel (esquerra). / M. MINOCRI

cor del Gran Khan; segons Baydal, està folgadoament documentat que n'havia més.

Baydal desmunta “els raonaments de baixa estofa” que utilitza el músic Juanjo Albinyana, de l'INH, per bastir la hipòtesi que indica que Rodrigo Díaz de Vivar no era de Burgos, sinó del municipi

valencià de Biar, i que ostentava un escut heràldic de la taifa de Dénia. Baydal replica que no es coneix cap escut del Cid, entre altres raons perquè en aquell moment del segle XI encara no s'empraven aquests distintius cavallerescs.

Una altra aportació delirant de Bilbeny que intenta rebatre el lli-

bre és que el català deriva en bona part de l'idioma dels ibers, i que aquest seria la mateixa llengua que el basc. Així, Bilbeny diu que la paraula *orella* no ve de la llatina *auricula* sinó de la basca *belarri*. El verb *ofegar* no vindria del llatí *offocare* sinó d'una paraula composta del “protobasc” que és *afogar*, i que traduït és “boca sense”. La lògica per a Bilbeny és demolidora: “Quant tu t'ofegues et quedes sense boca”.

Falsedats de l'espanyolisme

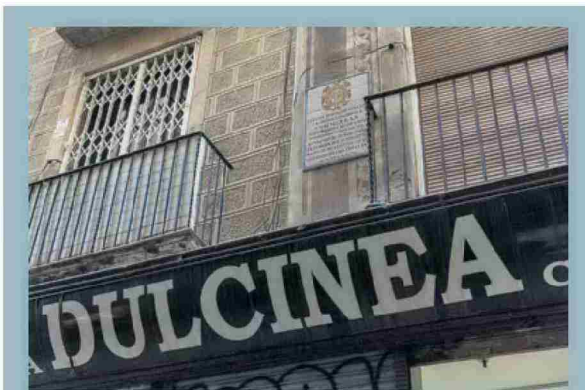
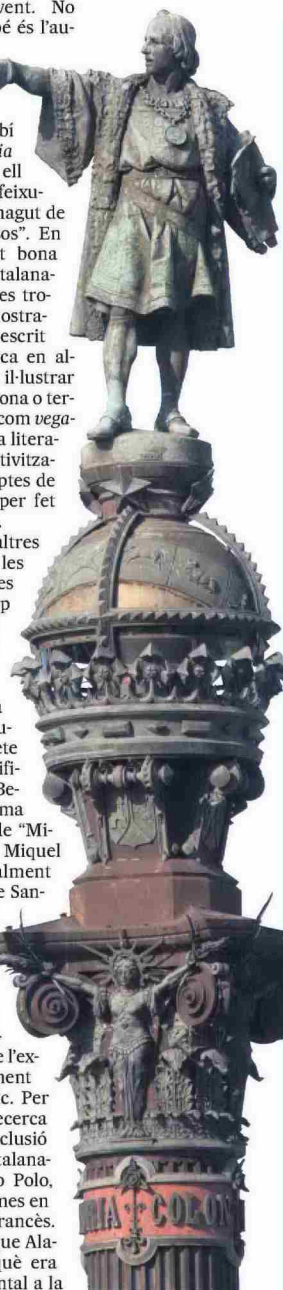
Pseudohistòria contra Catalunya també s'esforça a desarticular algunes manipulacions per part del nacionalisme espanyol. La més destacada és la tesi que rebateja Palomo de l'historiador Antonio Ubieto, que rebutja que els comtes de Barcelona haguessin arribat a ser reis de la Corona d'Aragó. Ubieto reinterpreta els escrits de Ramir II en què cedeix el seu poder sobre la Corona d'Aragó a Ramon Berenguer IV a partir d'una tradició matrimonial del nord d'Aragó que en l'època del relleu dinàstic (segle XII) ni es té constància que existís.

Palomo esmenta tergiversacions històriques que han quallat fins al present, el que ell anomena “cànon espanyolista”, com ara que la nació espanyola arrela en els reis gots, o que la uniformitat del país ja era un fet a partir dels reis catòlics. Palomo, investigador de la Universitat Jaume I de Castelló, també argumenta que s'ha manipulat la influència de la Marca Hispànica i el domini francès dels comtats catalans durant el segle XIII per negar l'existència de Catalunya. Palomo raona per què no hi va haver un regne de Catalunya i sí un Principat, una diferència que la propaganda pseudohistòrica del nacionalisme espanyol ha esgrimit per afirmar que Catalunya no existia a l'edat mitjana.

Palomo subratlla que Catalunya no té mil anys —una idea que va arrelar gràcies al pujolisme— sinó vuit segles. També confirma que la guerra de Successió no va ser una contesa per la independència, però posa l'accent en la mala intenció dels discursos polítics —des dels orígens de la dinastia borbònica— que haurien negat el fet que el Principat era fins a la derrota del 1714 un principat sobirà que lluitava per mantenir la seva condició del que avui s'entén com a Estat.

L'historiador César Sánchez cita, sense entrar-hi a fons, noms d'escriptors i periodistes que denuncien com a paradigmes d'una pseudohistòria normalitzada a Espanya, personatges com Federico Jiménez Losantos, César Vidal o Pío Moa. Sánchez afirma que la pseudohistòria de caire espanyolista està tan acceptada que permet que triomfi sèries de televisió com *Cuéntame* o *Isabel*.

Sánchez cita la supervendes Elvira Roca Barea, lloada fins i tot pel cap de la diplomàcia europea, Josep Borrell. Roca Barea ha triomfat per, pretesament, demostrar que la llegenda negra d'Espanya a Amèrica va ser una conxorxa dels seus rivals internacionals. En un apartat del seu llibre *Fracasologia*, l'assagista s'inventa una suposada sèrie de dibuixos animats titulada *Conquista-Dora* (de fet, es tracta d'una paròdia de *Dora la Exploradora* a YouTube) que segons ella es projecta a les escoles dels Estats Units per menysprear el llegat espanyol a Amèrica. La ficció en història no té fronteres.

Placa en el lloc on es creia que hi havia el negoci de Cormellas. / J. SÁNCHEZ

L'adreça equivocada de la impremta del ‘Quixot’

Cristian Segura

Multitud de llibres d'història, articles de premsa i guies turístiques sobre Barcelona han informat durant dècades que al carrer del Call número 14 hi havia la impremta de Sebastià de Cormellas. La importància d'aquest establiment rau en la creença generalitzada que es tracta de la impremta que el *Quixot* visita durant la seva estada a Barcelona. La impremta dels Cormellas, explica Xevi Camprubí a *Pseudohistòria contra Catalunya*, va funcionar entre el 1590 i el 1700, però no en aquella adreça. L'origen de l'error, segons aquest expert en impremtes catalanes, és un article publicat el 1902 pel periodista Lluís Carles Viada en què afirmava que era aquella l'adreça de Cormellas. “Des d'aleshores ençà tots els llibres, articles, exposicions, catàlegs, tríptics, pàgines web, fotografies, peus de foto o qualsevol altre document, ja sigui de recerca o de divulgació, que hagi parlat dels Cormellas,

ha situat la impremta en aquella casa”, explica Camprubí.

Camprubí revela que un estudi recent de l'Arxiu de Protocols de Barcelona i l'Arxiu Històric de la Ciutat ha establert la veritable ubicació del negoci de la família Cormellas en el número 11 del mateix carrer del Call. Es dona la coincidència que en aquest edifici hi va tenir el seu primer estudi, el 1878, l'arquitecte Antoni Gaudí.

A la façana del número 14 del carrer del Call hi llueix des del 1966 una placa commemorativa on s'hi pot llegir: “Esta casa albergó de 1591 a 1670 la oficina tipogràfica Cormellas”. La planta baixa, on encara avui es creu que hi havia la impremta on el *Quixot* va aprendre com es produïen els llibres, l'ocupa una botiga de marroquineria anomenada Dulcinea. La localització real d'on hi havia el negoci dels Cormellas, al número 11, l'ocupen diversos establiments sense cap nom que evocui l'obra mestra de Cervantes.